

BIJLAGE 2: PARTICIPATIESTRATEGIE EN -VERSLAG

1.1 Participatie in de warmtetransitie

Het belang van participatie in de warmtetransitie kan niet genoeg onderstreept worden. Uiteindelijk vergt de warmtetransitie dat er achter de voordeur van de bewoner maatregelen worden getroffen. Woningeigenaren beslissen over de verduurzaming van hun eigen woning. Het beleid van de gemeente omtrent de warmtetransitie, in het bijzonder in het kader van het warmteprogramma, moet daarom aansluiten bij de leefwereld en behoefte van bewoners. Want een belangrijk doel van het warmteprogramma is om hen handelingsperspectief te bieden, zodat zij aan de slag gaan met verduurzamen. De beste manier om dit te toetsen, is door actief in gesprek te gaan met bewoners en andere belanghebbenden. Oftewel, participatie is een belangrijke voorwaarde voor succes. Daarom hebben we belanghebbenden al bij het opstellen van het warmteprogramma betrokken.

Tegelijkertijd realiseren we ons dat het warmteprogramma nog relatief abstract is. Het is een overkoepelende strategie voor de gemeente. Uit eigen ervaring en uit landelijke ervaring zien we dat bewoners met name betrokkenheid ervaren als de warmtetransitie in de eigen dorpen of wijken landt. Toch hebben we ook actief ingezet op participatie in het warmteprogramma. Want ook al spreken we niet iedere bewoner, het ophalen van informatie bij een kleinere groep bewoners is alsnog waardevolle input voor het warmteprogramma. Daarmee toetsen we al of het handelingsperspectief daadwerkelijk 'perspectief' brengt.

1.2 Participatiebeleid Noardeast-Fryslân

Via verschillende wetgeving worden gemeenten gestimuleerd om in te zetten op participatie, bijvoorbeeld via de Omgevingswet. In dat kader heeft Noardeast-Fryslân ook haar eigen participatiebeleid. Het participatiebeleid benadrukt dat de gemeente beleid moet maken mét inwoners in plaats van óver inwoners. Door de stem van inwoners en andere belanghebbenden mee te nemen, moet dit leiden tot beleid en plannen die beter aansluiten bij het dagelijkse leven van inwoners.

1.2.1 Uitgangspunten

In het participatiebeleid zijn verschillende uitgangspunten geformuleerd, die specifiek zijn voor de situatie van Noardeast-Fryslân. In deze paragraaf beschrijven we deze uitgangspunten en leggen we uit hoe deze uitgangspunten zijn ingezet in het traject van het warmteprogramma.

Mienskip op 1

De Mienskip op 1 zetten houdt in dat we aansluiten bij de initiatieven die er spelen en dat we belangrijke signalen uit de Mienskip opvangen. Zeker op het gebied van energie spelen er al enkele initiatieven. Denk bijvoorbeeld aan de energiecoöperaties die actief zijn in onze gemeente. Of dorpsbelangen die een eigen energievisie hebben opgesteld. Voor deze initiatieven zijn bijeenkomsten georganiseerd, waarbij het warmteprogramma is toegelicht. Daarin is ook de oproep gedaan aan initiatieven om zich te melden bij de gemeente, voor ondersteuning bij het initiëren van nieuwe acties. De strategie voor deze energiecoöperaties en -initiatieven is beschreven in paragraaf 5.1.5 van de uitvoeringsagenda. Het betrekken van deze initiatieven draagt niet alleen bij aan de kwaliteit van het warmteprogramma, maar kan ook tot meer draagvlak leiden bij niet-georganiseerde bewoners.

Transparant

Onder transparantie verstaat het participatiebeleid dat de informatieverstrekking breed en laagdrempelig toegankelijk is. Voor belanghebbenden is helder hoe het proces in elkaar steekt en

wanneer zij hun stem kunnen laten horen. Ook is zowel aan de voorkant als achteraf helder wat er met de uitkomsten van het participatietraject wordt of is gedaan. In het kader van het warmteprogramma is deze participatiestrategie inclusief -verslag uitgewerkt. Hierbij motiveren we welke opgehaalde informatie is verwerkt in het warmteprogramma. Daarnaast is alle communicatie op taalniveau B1, zodat de informatie voldoende laagdrempelig is. Alle communicatie-uitingen zijn daarom nauw afgestemd met de afdeling Kommunikaasje.

Heldere verwachtingen

Voor belanghebbenden moet helder zijn wat wel kan en wat niet, en tot hoever de mate van inspraak gaat. Participatie betekent namelijk niet dat alles open ligt. De gemeente kadert welke ruimte er wel is: waar kunnen belanghebbenden nog iets van vinden? Dat is de participatiebelofte. Als voorbeeld hebben we bij het participatietraject van het warmteprogramma gekaderd dat warmtenetten vanwege betaalbaarheid geen optie is. De mate van inspraak hangt ook nauw samen met de participatieladder (zie paragraaf 1.2.2).

Open houding

Binnen de ruimte die er is, heeft de gemeente een open houding voor onverwachte ideeën en oplossingen. Dit vraagt dat belanghebbenden in een vroeg stadium worden betrokken. Want op dat moment liggen plannen nog zo weinig mogelijk vast. Dat hebben we ook gedaan bij het warmteprogramma. Belanghebbenden zijn al bij het opstellen van het concept betrokken, dus in een fase dat er nog veel open ligt en er nog voldoende ruimte is voor nieuwe ideeën. Na vaststelling van het concept warmteprogramma wordt het ter inzage gelegd, zodat belanghebbenden wederom de kans hebben om vrije input te leveren.

Gelijkwaardigheid

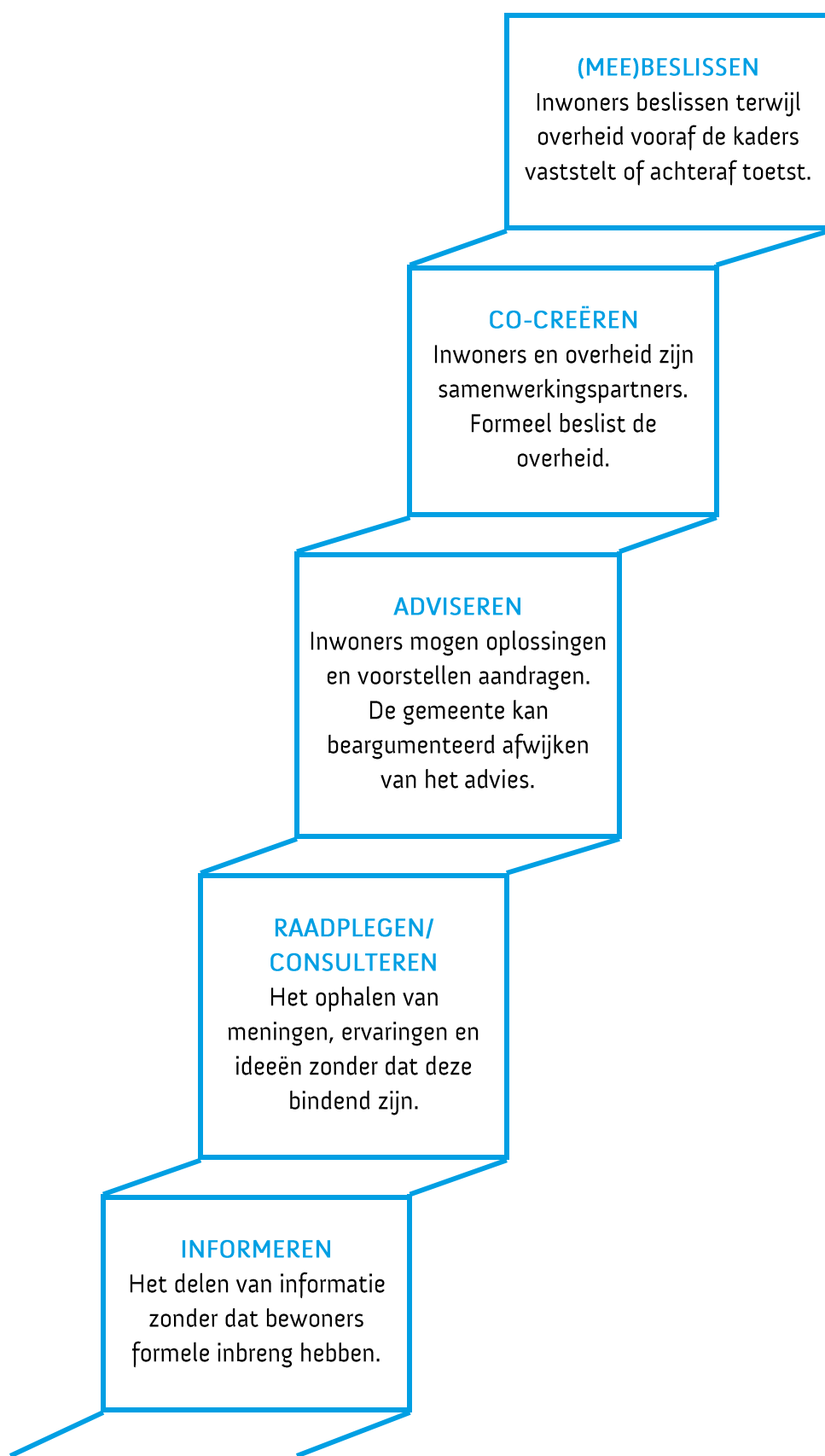
Onder de noemer van gelijkwaardigheid verstaan we dat iedereen die mee wil doen, ook mee kán doen. De gespreksomgevingen moeten voor iedereen uitnodigend zijn en in verschillende fasen van het proces moet het mogelijk zijn om aan te haken. De uitnodigende gespreksomgeving organiseren we door verspreid over de gemeente de dorpen en wijken in te gaan. Zo hebben we in 2025 gemeentebreed verschillende Ywennersmarkten georganiseerd, waarbij ook aandacht is geweest voor warmteprogramma. Zo zijn een kleine 200 bewoners bevroegd middels een enquête (zie paragraaf 1.4 van deze bijlage). Wederom hebben we gewerkt met laagdrempelige en begrijpelijke informatie, waardoor iedereen gelijkwaardig mee kon doen.

1.2.2 Participatieladder

In het participatiebeleid wordt het instrument 'participatieladder' beschreven, zie Figuur 1. Dit instrument kan helpen om te bepalen wat de rolverdeling is tussen gemeente en belanghebbenden. Hoe hoger op de participatieladder, hoe meer de verantwoordelijkheid naar de belanghebbenden verschuift. In de Transitievisie Warmte maakten we ook al gebruik van dit instrument. Eerder gaven we al aan dat de betrokkenheid van belanghebbenden groter wordt, naar mate we dichterbij de uitvoering van de warmtetransitie komt. Dat betekent dat we bij het warmteprogramma nog op een iets lagere trede van de participatieladder zitten, en dat we in de uitvoering steeds verder omhoog op de ladder klimmen. In de volgende paragraaf beschrijven we aan de hand van deze participatieladder in welke mate we de verschillende belanghebbenden betrekken bij het warmteprogramma.

1.3 Belanghebbenden en mate van betrokkenheid

In het participatietraject voor het warmteprogramma maken we onderscheid in verschillende typen belanghebbenden. Niet iedere belanghebbende heeft namelijk dezelfde rol of verantwoordelijkheid. Daarom duiden we per doelgroep wat de mate van betrokkenheid is, oftewel op welke trede van de participatieladder zij een plek hebben.

Figuur 1: participatieladder (bron: Transitievisie Warmte Noardeast-Fryslân)

1.3.1 Kernstakeholders

Onder kernstakeholders verstaan we de belanghebbenden die het nauwst betrokken zijn bij het opstellen van het warmteprogramma. Ten eerste zijn dit de **woningcorporaties**, namelijk Thús Wonen, Wonen Noordwest Friesland en WoonFriesland. Al enkele jaren hebben wij een overlegstructuur ('Samenwerken in de warmtetransitie'), waarbij het warmteprogramma ook nadrukkelijk naar voren is gekomen. Eén van de concrete resultaten is dat de woningcorporaties de ambitie van 6.000 (hybride) warmtepompen ondersteunen, door jaarlijks een kwart van deze opgave in te vullen.

Daarnaast is er nauwe afstemming geweest met **netbeheerders** Liander en Stedin. In provinciaal verband heeft Liander haar visie op de warmtetransitie gepresenteerd. Eén van de adviezen van Liander is om meer in te zetten op hybride in plaats van all-electric warmtepompen, omdat hybride warmtepompen een significant lagere impact hebben op de netcongestie. Dit advies is geïntegreerd in onze ambitie voor het warmteprogramma, dat zich richt op aardgasvrij-ready in plaats van aardgasvrij. Liander heeft ook bevestigd dat de ambitie in principe uitvoerbaar is. De afstemming met Stedin is met name op het vlak van groen gas geweest. Hun adviezen zijn opgenomen in onze strategie rond groen gas, zie paragraaf 3.3 van het hoofddocument.

Tot slot zijn de **collega's van de interne vakafdelingen** betrokken, die raakvlakken hebben met de warmtetransitie. Denk bijvoorbeeld aan openbare werken, sociaal domein, wonen, dorpencoördinatoren en klimaatadaptatie, maar ook communicatie. Zij zijn betrokken in een maandelijks stakeholdersoverleg. De koppelkansen met de verschillende terreinen zijn in kaart gebracht. Zo is de koppelkans met klimaatadaptatie opgenomen in de uitgangspuntennotitie en vertaald in de uitvoeringsagenda van het warmteprogramma.

Zoals de term al deed vermoeden, is de mate van betrokkenheid van de kernstakeholders hoog geweest. Op de participatieladder betekent dit de trede 'co-creëren'. Het beleid en de plannen van interne afdelingen, woningcorporaties en netbeheerders hebben namelijk een directe impact op de fasering van de warmtetransitie. De hierboven genoemde voorbeelden laten zien dat hun impact op de inhoud van het warmteprogramma groot is geweest.

1.3.2 Energiecoöperaties en andere initiatieven

De gemeente staat in goed contact met bestaande **energiecoöperaties en andere initiatieven**. Meerdere keren per jaar organiseren we bijeenkomsten, waarbij we de 'energie' van de initiatieven aan elkaar proberen te koppelen. Vanuit deze structuur hebben we ook aandacht gehad voor het warmteprogramma. Aan deze initiatieven is voorgelegd wat zij nodig hebben van de gemeente. En hoe wij de strategie in ons warmteprogramma zo kunnen bijsturen dat hun initiatieven adequaat worden ondersteund.

De mate van betrokkenheid van energie-initiatieven is de trede 'adviseren'. We hebben opgehaald welke ideeën er leven en hebben het platform geboden voor nieuwe oplossingen en voorstellen. Dit is verwerkt in de uitvoeringsagenda van het warmteprogramma.

1.3.3 Bewoners

Bewoners zijn niet alleen betrokken via een vertegenwoordiging, zoals via energiecoöperaties, maar ook op een directe manier. Zoals eerder vermeld is het warmteprogramma echter nog wel abstract voor veel inwoners. Daarom zijn bij het opstellen van het concept geen separate bijeenkomsten georganiseerd. In plaats daarvan is het onderwerp gecombineerd met bestaande acties. Zo zijn in 2025 dus verschillende Ynwennersmarkten georganiseerd, verspreid over de gemeente. Naast de praktische ondersteuning die bewoners daarbij konden ontvangen, bijvoorbeeld gratis energieadvies of ondersteuning bij subsidies en leningen, zijn ze ook bevraagd middels een enquête. Zie paragraaf

1.4 voor de resultaten van deze enquête. Deze uitkomsten zijn vervolgens vertaald in de uitvoeringsagenda van het warmteprogramma.

Nadat het concept warmteprogramma door het college is vastgesteld, hebben bewoners tijdens de uniforme openbare voorbereidingsprocedure gedurende 6 weken de gelegenheid om inspraak te leveren. Eenieder die bij het concept input heeft geleverd, wordt op de hoogte gebracht van deze mogelijkheid tot inspraak. Nadat deze reacties verwerkt zijn, werken we aan een definitief warmteprogramma.

De mate van betrokkenheid van bewoners ligt daarmee op de trede 'raadplegen'. Het gaat verder dan informeren, omdat we dus ook ophalen waar bewoners tegenaan lopen. Die opgehaalde ideeën dragen daarmee bij aan de strategie van het warmteprogramma. Deze betrokkenheid heeft echter een iets vrijere vorm dan de adviserende rol van bijvoorbeeld energiecoöperaties.

1.3.4 Overige belanghebbenden

Tot slot bespreken we nog een aantal belanghebbenden, die wel relatie hebben met het warmteprogramma, maar waar op een minder actieve manier afstemming mee plaatsvindt. Ten eerste zijn dit de collega **Friese gemeenten**. Rondom het warmteprogramma is er een provinciale samenwerking. Vanuit het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) zijn Friese gemeenten in 2025 inhoudelijk ondersteund om te komen tot een warmteprogramma. Binnen die samenwerking hebben we met name nauw contact met de andere ANNO-gemeenten (Achtkarspelen, Dantumadiel en Tytsjerksteradiel). Het afstemmen van de strategieën is van grote meerwaarde, omdat de opgave van de warmtetransitie zeer vergelijkbaar is.

Het warmteprogramma gaat niet alleen over de verduurzaming van woningen, maar ook utiliteitsgebouwen. Want ook bedrijven moeten verduurzamen. Met de **ondernemersverenigingen**, bijvoorbeeld die van Dokkum Betterwird en Hallum, hebben wij nauw contact in het kader van netcongestie. Want niet alleen voor de warmtevraag van deze gebouwen is meer elektriciteit nodig, maar vooral ook voor hun productieprocessen. Om die reden vindt deze samenwerking plaats vanuit het energieprogramma, waar de gemeente parallel aan het warmteprogramma aan werkt.

Naast de bedrijven die zelf ook moeten verduurzamen, zijn er ook **uitvoerende bedrijven** in de regio, die juist een rol kunnen spelen in het verduurzamen van woningen en andere gebouwen. Denk bijvoorbeeld aan de vele installatie- en isolatiebedrijven die de regio kent. Vanuit de 'ketenaanpak verduurzaming gebouwde omgeving' (zie paragraaf 5.1.1 van het warmteprogramma), hebben we goed contact met deze bedrijven. De opgave van de gemeentelijke warmtetransitie proberen we aan hen te koppelen, zodat de baten van verduurzaming zoveel mogelijk in de regionale economie landen.

1.4 Uitkomsten enquête

In 2025 is gedurende verschillende bijeenkomsten een enquête afgenomen bij bewoners van de gemeente Noardeast-Fryslân. Een kleine 200 bewoners hebben de enquête ingevuld, waarvan het grootste deel woningeigenaren, maar ook nog zo'n 20 huurders. Het doel van de enquête was om op te halen wat de kansen, zorgen en knelpunten zijn voor bewoners in de warmtetransitie. Zodat de gemeente haar beleid in het warmteprogramma daarop kan aanpassen. Daarom beschrijven we hierbij niet alleen de belangrijkste resultaten van de enquête, maar ook de manier waarop dit vertaald is in het warmteprogramma.

Interesse in verduurzaming

De meeste respondenten zijn zeker geïnteresseerd in het verduurzamen van hun woning. Zo'n tweederde van de bewoners is sowieso geïnteresseerd, een kwart is misschien geïnteresseerd en een kleine 10% helemaal niet.

Type maatregelen

Qua meest getroffen verduurzamingsmaatregelen geven bewoners aan dat ze vooral zonnepanelen hebben geïnstalleerd en verschillende vormen van isolatie hebben getroffen. Ook koken veel mensen al elektrisch. Daarentegen zijn minder mensen nog bekend met het belang van ventileren. Dat is dus een belangrijk aandachtspunt bij de isolatieaanpak in het warmteprogramma (paragraaf 5.1.3 van het warmteprogramma). Daarnaast is het belangrijkste inzicht van deze vraagstelling dat warmtepompen (volledig elektrisch en hybride) nog minder gerealiseerd zijn. Tegelijkertijd geven bewoners aan dat dat wel de maatregelen zijn waar ze de meeste interesse in hebben om te realiseren. Daar ligt dus nog een belangrijke kans voor verduurzaming. Daarom zetten we in het warmteprogramma uitgebreid in op warmtepompen, via de vastgestelde ambitie, de nieuwe subsidie voor warmtepompen (paragraaf 5.1.4) en uitgebreide informatieverstrekking via de energieadviseur.

Beweegredenen om te verduurzamen

Als belangrijkste beweegredenen om te verduurzamen geven bewoners aan dat ze met name de energielasten willen reduceren. Daarnaast wordt het belang van het klimaat ook veelvuldig aangegeven. Ook het wooncomfort wordt als argument genoemd om te verduurzamen.

Praktische obstakels

Als meest prominente obstakel wijzen bewoners op de betaalbaarheid van de warmtetransitie. Verduurzamen loont volgens respondenten nog te weinig om in actie te komen. Daarnaast weten sommige bewoners niet waar ze moeten beginnen, zijn bewoners soms huiverig voor het gedoe dat het oplevert, en hebben ze nog niet altijd vertrouwen in de techniek.

Om deze obstakels te overkomen zijn meerdere oplossingen aangedragen. Als meest gekozen oplossing geldt dat er meer subsidies moeten komen. Dit komt overeen met de evaluatie van de Transitievisie Warmte, die al aangaf dat subsidies en andere financiële regelingen goed werken. Daarom wordt vanuit het warmteprogramma, aanvullend op de bestaande gemeentelijke isolatiesubsidie, ook een nieuwe warmtepompsubsidie voorgesteld. Daarnaast kan het gedoe en de onzekerheid rond verduurzaming worden verholpen door bewoners te begeleiden in het proces, o.a. via persoonlijk advies. Dit is ook een belangrijk onderdeel van het warmteprogramma, namelijk via onze ketenaanpak, waarbij we bewoners van A tot Z begeleiden.

Ondersteuning gemeente

Naast de hierboven genoemde persoonlijke begeleiding, zoals het gratis energieadvies en de ondersteuning bij het aanvragen van subsidies, kan de gemeente volgens respondenten ook nog ondersteuning bieden bij bijvoorbeeld collectieve inkoopacties. Dit nemen we mee in onze dorp-naar-dorpaanpak (zie 5.1.2 van het hoofddocument).

Beste manier om te communiceren

Tot slot zijn bewoners bevraagd of zij een voorkeur hebben voor communicatiekanalen. Het organiseren van bijeenkomsten in het eigen dorp of de eigen stad heeft de meeste voorkeur (zie wederom dorp-naar-dorpaanpak), gevolgd door de website van de gemeente (digitaal energieloket, paragraaf 5.1.1) en tot slot via de krant. In al onze communicatieacties vanuit de uitvoeringsagenda nemen we deze inzichten mee.